

5

Valodnieka un rakstnieka Vecā Stendera (I7I4-I796) kaps

VV

Sunākstes baznīcas kapi

PDC + KM

Viesīte

Jēkabpils rajons

Lietas Nr.: 08 - 04 - II - 20 - S - 282

Adrese	Objekts	Šifrs
JĒKABPILS RAJ. VIESTNES L.T.	VELĀ STENDERA KAPS KAPSEĒĀ PIE SUNĀKSTES LUTERĀŅU BAZŅČAS.	118

KOPSKĀTS

Negatīva Nr. PIE AUSTORĀ

Apsekoja: J.Zilgalvis

Foto: J.Zilgalvis 2001.

Noformēja: O.ŠABLOVSKIS

<i>Jēkabpils raj.</i>	<i>Veco Skudera kaps Līvānsteres ielā</i>	34.866 ^h 7522-1
-----------------------	---	-------------------------------

No A. Vainiņa kolekcijas 1969. g. uzstādīts

Vēstures (arheoloģijas) pieminekļa aizsardzības
saistības raksts

PIEMINEKLIS
DOCUMENTĀCIJAS CENTRS
INV. NĒ. 6479-K17

Rakstnīca piemiņas mīta - Vecā Stendera kapakmens
pieminekļa nosaukums un atrašanās vieta

Vārnaras c.

kolhoza vai iestādes nosaukums

caur savu pārstāvi

Rausi Andrei, ciema pad. priekšēd.
uzvārds, vārds, tēva vārds, ieremamais amats

kas strādā savā amatā, pamatojoties uz

PSR Ministru Padomes rīkojumu
instrukcija, pilnvara, no kā, kad

Pr. 640-r 1959.g. 22. iv
un ar kādu № izdota

izsniedz

Fēkabpils

rajona Darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas

Kultūras nodaļai šādu aizsardzības saistību:

1.

Vārnaras c.

kolhoza, iestādes nosaukums

apņemas aizsargāt no postīšanas un izlaupišanas arheoloģisko pieminekli

Rakstnīca piemiņas

mīta - Vecā Stendera kapakmens.
pieminekļa nosaukums

kas atrodas uz kolhoza (iestādes) teritorijas.

Pieminekļis atrodas valsts aizsardzībā, reģistrēts Valsts sarakstos zem № _____

Apņemas: a) neapart pieminekļa vietu;

b) nepieļaut nekādus zemes darbus kā paša pieminekļa vietā, tā arī aizsargājamā joslā 15-20 m no pieminekļa;

c) neizmanto pieminekli kā celtniecības materiālu un citiem saimnieciskiem nolūkiem;

d) nedēstīt kokus un neizdarīt apbūves un citus darbus pieminekļa teritorijā un tā aizsardzības joslā;

e) nepieļaut patvaļīgus izrakumus, bet vainīgos aizturēt un nodot izmeklēšanas orgāniem;

f) atļaut pieminekļa izrakumus un pētījumus izdarīt tikai tām personām, kurām ir speciālas atļaujas šiem darbiem — „Atklātas lapas“, kas izsniegtas Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūtā, reģistrētas kā Latvijas PSR Kultūras ministrijas Pieminekļu un muzeju daļā, tā arī rajona vai pilsētas Darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejā;

g) sekot, lai arheoloģisko izrakumu laikā pieminekļis tiktu aizsargāts no izpostīšanas un izlaupišanas un lai pēc darba nobeigšanas ekspedīcijas, kas izdara izrakumus, atkal aizbērtu izraktās vietas;

h) nekavējoties ziņot Izpildu komitejas Kultūras nodaļai par katru pieminekļa bojājumu un nepieļaut tā tālāku postīšanu;

i) nekavējoties ziņot Izpildu komitejas Kultūras nodaļai par nejauši atrastiem arheoloģiskiem priekšmetiem.

2. Gadījumā, ja, saistības neievērojot, piemineklim radušies bojājumi, kas izsauc daļēju vai pilnīgu pieminekļa sabrukumu, vainīgie tiek saukti pie kriminālatbildības par pieminekļa kā neaizskarama valsts īpašuma postīšanu.

Aizsardzības saistības raksts 3 eksemplāros.

Juridiskā adrese

Vārnavas c.

organizācijas, iestādes nosaukums

19 66 g.

4. "janvārī"

Vadītāja paraksts

Rauze

Saistību noformēšanā piedalījās Izpildu komitejas Kultūras nodaļas pārstāvis

Mihalovskis Andrejs Vasilija d.

amats, uzvārds, vārds, tēva vārds

Jēkabpils raj.,
Viesītes l.t.
pie Sunākstes lut.
baznīcas

Piemineklis G.F.Stenderam

PIEMINEKĻU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
Inv. Nr. 10848-1

Foto: A.Āboltiņš
23.10.96.

*Frīdrihs un
G. F. Stenderam
solos
Sunākstē,
pi sunākstes
baznīcā.*

*Pārmitis eņmens
G. F. Stenderam.*

KPPP arhivs
inv. Nr. P 2105

«BET, KAS MŪS LIELUS DARA, TAS IR MŪSU GAIŠAIS PRĀTS»

Sos vārdus lasām piemiņas akmens pie Sunākstes baznīcas, kuru atklāja pagājušajā gadā G. F. Stenderam (1714.—1796.) viņa 275. dzimšanas gadā. Mācītājs Stenders ir viens no latviešu tautas garagaismas nesējiem. Neskatoties uz to, ka pēc izcelsmes bijis vācietis, viņš savā kapakmenī līcis iecirst — Latvis.

Gothards Frīdrihs Stenders dzimis Augškurzemē, Lašos (tag. Daugavpils rajonā) 1714. gada 27. augustā mācītāja ģimenē. Mācījies Izaka Bauera privātskolā Subatē, no 1736. līdz 1739. gadam studējis Vācijā, Jēnas un Halles universitātēs, teoloģiju. Turpmākos dzīves gadus veltījis zinātnei. 1766. gadā apmeties uz palikšanu Sunākstē, kur nomaļajā Sēlpils un Sunākstes apvienotajā draudzē līdz mūža beigām strādājis par mācītāju. G. F. Stenders sarakstījis «Augstas gudrības grāmatu», kura literatūras

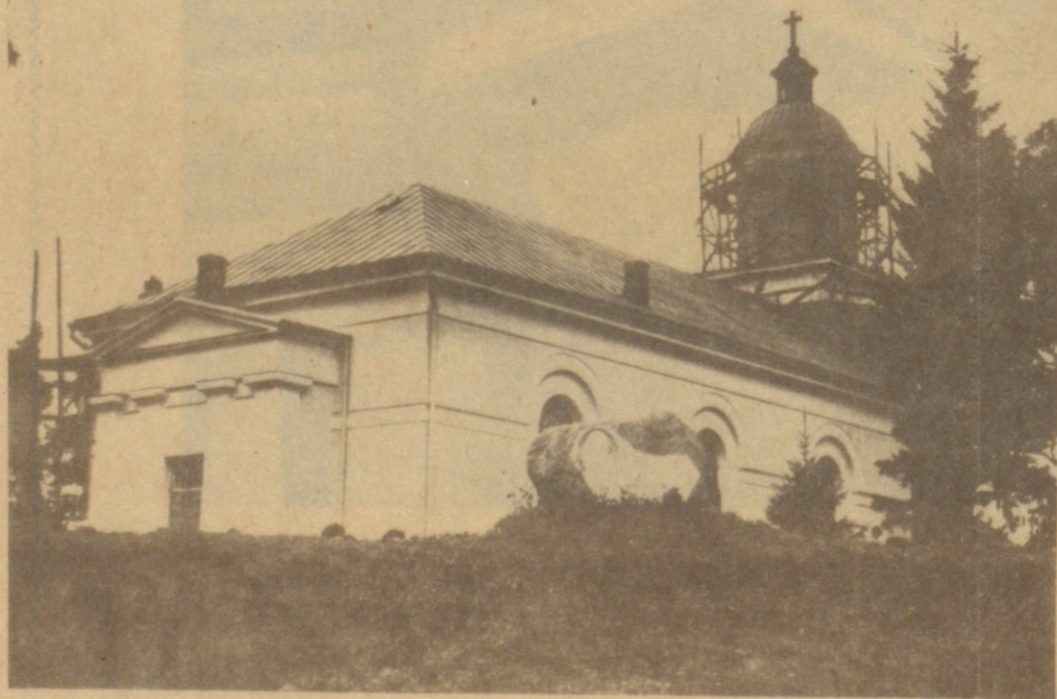
vēsturē ieņem paliekošu vietu. Pirmoreiz klajā tā iznāca 1774. gadā Jelgavā un Aizputē grāmattirgotāja J. H. Hinca apgādā, tad 1776. gadā un pēdīgi — stipri pārstrādāta — Jelgavā 1796. gadā. Pēdējais izdevums kļuva sevišķi populārs (šo izdevumu saņēmām arī mēs, izdotu 1988. gadā izdevniecībā «Liesma»), jo Stendera dēis — Jaunais Stenders (arī strādājis Sunākstē) papildināja tēva sacerējumu ar vairākām ģeogrāfiska un vēsturiska satura nodaļām, praktiskām tabulām kalendāra rēķiniem.

Liekas, ka Stendera gars no Sunākstes vecās kapsētas nav mierīgs un šodien atkal rosina domāt par garīgām lietām, jo Sunākstes pagastā starp veco un jauno kapsētu atkal balto senais dievnams, kurš pirmo reizi durvis vēra 1829. gadā. Pirmo — koka baznīcu — nomainīja akmens baznīca, kura bija bagātīgi iekārtota. Padomijas gados

šo baznīcu piemeklēja tas pats liktens, kas daudzas jo daudzas svētvietas — tā tika izdemolēta un izlaupīta. Tagad par dievnama restaurāciju rūpējas Jekabpils rajona agrofirma «Daugava», jo sunākstiešiem vieniem pašiem atjaunot dievnamu nav pa spēkam. Baznīcas draudzē jau ir vairāk nekā divdesmit ticīgo. Draudzes vecākais Jānis Vitolīņš un mācītājs A. Kaminskis rosina vietējos iedzīvotājus atgriezties pie savas baznīcas. Svešumā dzīvojošais sunākstietis Jānis Zeltiņš uzdāvinājis baznīcai elektriskās ērgelītes. Vietējie parūpējušies, lai Baznīcas kalniņš un abas kapsētas vienmēr būtu sakoptas.

Katru gadu augusta beigās mēs atceramies Stenderu, to darijām arī šogad, 25. augustā Sunākstes baznīcā.

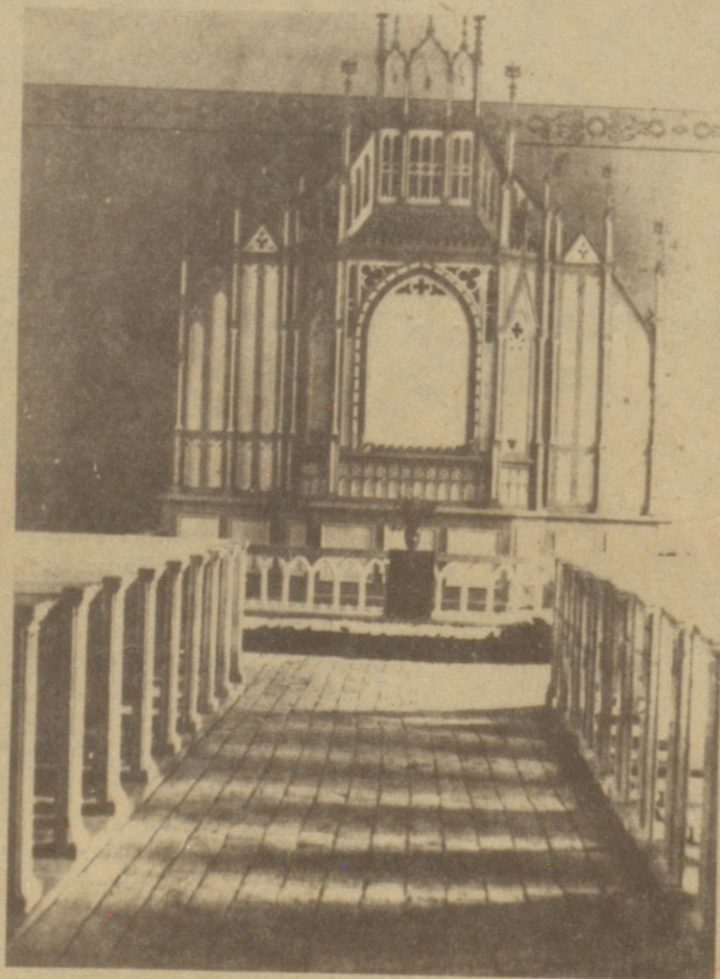
M. Celmiņa

Sunākstes baznīca atdzimst.

Stendera piemiņas akmens.

Dievnama velves atkal ir baltas.

N. Sergejevas foto

«Staburags» Stūķis 22. jūn. 1990

SPECIĀLISTA VIEDOKLIS

KO SAGLABĀT
VĒL ŠOGAD?

J. Rozenvalds. Es nekad nesmu strādājis skolā, tādēļ tas, ko teikšu, būs nedaudz abstrakti. Principiāls trūkums pašreizējai filozofijas elementārai apmācībai skolā ir tās scientizētība — tā cenšas dot objektīvu pasaules ainu. Šis stāvoklis izriet no filozofijas definīcijas, kura nostiprinājusi ar Staļina darbu par dialektisko un vēsturisko materiālismu. Bet filozofiju neinteresē pasaule kā tāda, filozofiju interesē pasaule, ciklāt tā saistīta ar cilvēku, un skatīta no cilvēka viedokļa. Ja māca pēc līdzšinējās programmas, tad jebkuram skolēnam vai studentam rodas riebums pret filozofiju saprotama lemesla dēļ, jo šī filozofija neatbild uz jautājumu — kas es esmu pasaulē, kā es dzīvoju un kā man būtu jādzīvo?

Domāju, ka sabiedrības mācības kursam vajadzētu sākties ar to, kas ir cilvēks, kāda ir cilvēka vieta pasaulē, tālāk varētu būt cilvēka darbības formas, un, izejot no tām, varētu sniegt visu pārējo. Tātad vajadzētu sākt nevis ar pasauli kā tādu, bet gan ar cilvēku, cilvēka darbību, cilvēka unikālo stāvokli pasaulē, ar dažādām koncepcijām par cilvēku. Protams, skolēnus nevajadzētu ar to pārslogot.

Paskatīsimies tagadējo mācību programmu. Tur rakstīts: «Marksisms-ļepinisms — zinātniskā pasaules uzskata pamats...» Es neticu, ka var būt no ideoloģijas pilnīgi brīvs pasniegšanas process, bet līdz šai ideoloģijai ir loģiski jānonāk, jāparāda, kā marksisms radies. Un šajā ziņā obligāti nepieciešamas zināšanas no filozofijas vēstures, lai Marks būtu redzams līdzās citiem filozofiem. Tātad, manuprāt, būtu jānāca, kas ir filozofija kā tāda, tālāk — par cilvēku un tad filozofijas vēsturi, lai caur to nonāktu pie visām problēmām. Lai saprastu, par ko filozofijā ir runa, ir jāzina zināms lēciens, ir sevi jāpie-

speiz izprast to, par ko māca filozofiju. Un to var panākt ar filozofijas vēstures palīdzību. Turklāt kursā ir jāiesaišta ētika, lai tā neparādītos kā viens no «blakus priekšmetiem». Nebūs traģēdija, ja skolēns nezina mācības kustības formas, bet, ja viņam nebūs priekšstats par jautājumiem, kas saistīti ar cilvēka uzvedību, tad tas ir ārkārtīgi bīstami. Es domāju, ka sabiedrības mācības kurss ir jāpārkrāto radikāli.

P. Laizāns. Gaidīt, ka sabiedrības mācības programmu mums uzlabos Maskava, šobrīd ir visai vieglprātīgi. Jau tajos papildinājumos, kas ir pienākuši, būtībā Staļina un Mitina koncepcijā, ir tikai viens jauns moments. Agrāk prakse bija patiesības kritērijs, tagad ir vēl mežonīgāk — sabiedriski politiskā prakse esot patiesības kritērijs. Vai tad, piemēram, fizikā ar sabiedriski politisko praksi pārbauda savu pētījumu rezultātus? Acimredzot tomēr ar eksperimentu joprojām! Apnicis klausīties tās vulgaritātes, kas nāk no mācību grāmatām. Tādēļ mūsu katedra nolēma sastādīt programmas projektu. Domāju, ka, ņemot vērā to, ko māca jebkurās civilizētās gīmnažijās un arī reālskolās, jāizlemj, ko skolēniem dot no humanitāras izglītības, no tā, kā mums nav.

Mums būtībā nav ētikas, nav loģikas, mēs mācām pierādījumus, diskusiju un polemikas mākslu, bet nav pat elementāru prasību, kādas vajadzīgas zinātniskajam pierādījumam, tēzēm, argumentam, demonstrācijai. Tālāk nepieciešama psiholoģija, sociālās psiholoģijas elementi. Vajadzētu dot korektu priekšstatu, kas ir filozofija pasaulē uzskata, kultūras kontekstā. Vajadzīga filozofija, kuras centrā ir cilvēka, humānisma un mūsdienu problēmas. Piemēram, ir jārunā par jauno domāšanu tādā nostādne, kā to izvirzījuši Einšteins un Rasels, dialoga paradigmas nozīmē —

gan par dialogu starp cilvēkiem un tautām, gan starp cilvēkiem un dabu. Šis problēmas vajadzētu ietvert mācību kursā. Protams, laba liemeņa scientisms ir vajadzīgs, un tas būs loģikas problēmas, un tas būs loģikas problēmas, priekšstats par mūsdienu zinātnes formām. Piekritu, lai dotu priekšstatu par filozofiju, ir jānāca filozofijas vēsture. Turklāt tam jānotiek saistījumā ar cilvēka problēmu ne saistījumā ar cilvēka faktoru. Pēdējais nāk no ekonomiskās analīzes un faktiski ir tā pati «skrūvēšu problēma» — cilvēks kā viens no faktoriem, ne kā pašmērķis. Jāaplūko arī cilvēku darbības formas un kopības formas — etnosa formas.

Nevajadzētu saskaldīt filozofiju filozofijā un zinātniskajā komunismā. 1963. gadā toreizējais PSKP Centrālās Komitejas ideoloģijas sekretārs Iljičovs atzina, ka zinātniskā komunisma disciplīna ir ieviesta (pēc viņa iniciatīvas), bet paša zinātniskā komunisma vēl nav. Vai no 1963. gada līdz mūsdienām...?

Tātad visas filozofijas problēmas jāsaista ar cilvēka darbību, ar jauno domāšanu, ar aktuālām politoloģijas problēmām, ar pamatjēdzieniem, bez kuriem mūsdienās nav iespējams iztikt. Tur arī parādās tas ideoloģijas liments, bez kura mēs neiztiksim. Tādēļ pānoskaidro pats ideoloģijas jēdziens, tas, ka ideoloģija atzstāv noteiktu grupu intereses. Jāņem vērā arī tas, ko savulaik teica Koppins un pirms viņa Bota, ka ideoloģija gandrīz vienmēr deformē zinātnisko izziņu. Izņemot vienu gadījumu — kad šķiras intereses sakrīt ar sabiedrības attīstības objektīvo gaitu —, bet tas praktiski tomēr nav iespējams. Vēl tas varētu neietekmēt izziņu, ja ideologs paceltos pāri sava laikmeta kultūras horizonta līmenim. Bet parasti gan ideologi pat nesasniedzot šo līmeni, tādēļ deformācija neizbēgama.

Sabiedrības mācības kursa saturs vidusskolā jau ilgāku laiku neapmierina ne lielu daļu skolēnu, ne skolotājus. Pašlaik vēl izmantotā mācību grāmata, tajā paustie fatāli optimistiskie apgalvojumi par dažādām mūsu sabiedrības attīstības jomām it bieži kļūst par skolēnu izsmiekla objektu. Kā pārveidot sabiedrības mācības kursu, kādus filozofijas zināšanu elementus vajadzētu apgūt vidusskolā, kādā secībā sakārtot mācību vielu, — savas domas par šiem jautājumiem «Skolotāju AVĪzes» korespondentam pastāstīja Latvijas Valsts universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes dekāns, filozofijas zinātņu kandidāts JURIS ROZENVALDS, filozofijas zinātņu kandidāts, docents PETERIS LAIZĀNS un filozofijas zinātņu kandidāts, profesors AUGUSTS MILTS.

Sakarā ar ideoloģiju sabiedrības mācības kursā būtu jāaplūko jautājums par marksisma deformācijām, par «pierakstījumiem» marksismā, kuri izveidojušies staļinisma posmā vai arī vēlākajos laika posmos. Piemēram, Marksam tiek «pierakstīts» vēsturiskā materiālisma būtības definējums, bet Markss nekad nav lietojis terminu «vēsturiskais materiālisms». Staļins «dialektisko materiālismu» pārņēma no Deborina, Ļepins šo terminu dažreiz lietoja. Sakarā ar ideoloģizāciju nepieciešams godīgums kaut vai pret marksisma klasiku darbiem. Skolēniem un studentiem tos taču dod studēt ārpus konteksta. Notiek domu «nofrizēšana».

A. Milts. Tagad aktuāls ir jautājums, kā izveidot sistēmu. Viena iespēja ir, sākot jaunākajās klasēs, apgūt cilvēka problēmas, arī ētiku un estētiku, psiholoģiju, varbūt arī socioloģijas elementu jautājumus. Šādā sistēmā iekļautos arī filozofija. Viens un acimredzot tālas perspektīvas jautājums ir, kā izveidot visu šo sistēmu. Otrs jautājums — ko saglabāt pašlaik, šajā situācijā? Konkrēti — ko var darīt šajā gadā, ko darīt ar sabiedrības mācību, ko tajā iekļaut? Par sabiedrības mācības iestājsāmeniem docents P. Laizāns jau izteica savus apsvērumus. Bet vēl ir jautājums par skolotājiem. Viņi vieni paši ar sabiedrības mācības kursa pārveidošanu netiks galā. Tādēļ ir priekšlikums ar TIM palīdzību rīkot kursus, turklāt visai drīz. Skolotājiem ir jāņem programma un jādara zināmas tās prasības, kādas būs iestājsāmenim sabiedrības mācībā.

Vēl, manuprāt, sabiedrības mācībā ir jāvienkāršo terminoloģija. Patlaban tā ir atbaidoša, tāda, kas mazina interesi. Vēl vajadzīgs pārskats par tiem priekšmetiem, kas skolā netiek mācīti, vismaz tāda

līmenī, lai skolēni nejauctu ētiku ar estētiku, zinātu, kas ir loģika, psiholoģija, socioloģija. Šāda orientācija ir vajadzīga. Nepieciešams kurss ietvert arī tos jautājumus, kas ir aktuāli mūsu sabiedrībai. Sēļ jau tika minēts etnoss, tauta, bet jāapgūst arī jēdzieni demokrātija, tiesiska valsts un vēl birokrātija un birokrātisms.

J. Rozenvalds. Vēstures filozofijas fakultāte var sniegt palīdzību skolotājiem teorijas jomā. Uzskatu, ka visa Universitāte un arī mūsu fakultāte var normāli attīstīties, ja tā apvieno studentu apmācību, fundamentālo zinātņu un speciālistu kvalifikācijas celšanu. Manuprāt, arī skolotāji vēlas apgūt zināšanas akadēmiskā līmenī, lai šo procesu mazāk ietekmētu ideoloģiskā konjunktūra. Pie mums visosajos un lekcijas lasa arī ārzemju zinātnieki.

Protams, ka vienā gadā radikāli mainīt situāciju ne sabiedrības mācības pārsniegšanā, ne skolotāju kvalifikācijas paaugstināšanā mēs nevarēsim, un tādēļ nevajag rīkoties pārsteidzīgi. Neapšaubāmi ir skaidrs, ka nedrīkst nolaisties līdz tādām līmenim, ka skolotājam tiek nolāsīta lekcija un viņam atliek tikai iet klasē un pārstāstīt. Iedot kaut kādas brīnumzāles skolotājam neviens patlaban nevar.

P. Laizāns. Pats galvenais, lai skolotājam būtu brīvas rokas.

Filozofu domas par sabiedrības mācības kursu pierakstīja Jānis Brente

P. S. Oktobrī Latvijas Valsts universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē tiks atsākta lekciju kursa lasīšana skolotājiem. Ik mēnesi divas trešdienas (vienreiz — latviešu, vienreiz — krievu valodā) klausītāji tiks iepazīstināti ar jaunākajām atziņām par vēstures un sabiedrības mācības problēmām. Vēl fakultātes mācību spēki lasīs lekcijas par jautājumiem, kas aplūkojami jaunajā kursā «Reliģija un ateisms kultūras vērtību sistēmā».

ANGLŪ VALODAS APGUVEI

Krīze ir iestājusies ne jau tikai svešvalodu mācīšanā, bet visā izglītības sistēmā kopumā. Izrādās, ka tas, ko skolotāji mācījuši līdz šim, labākajā gadījumā ir puse no patiesības.

Katram jaunajam skolotājam, sākot darbu skolā, ir jāuzdod sev jautājumi: «Ko tieši es varu dot skolēniem? Kādu zināšanu apguves ceļu es kopā ar viņiem izvēlēšos?» Kad izvēle izdarīta, atliek mācīt audzēkņus un arī pašam skolotājam turpināt pašizglītību, jo Latvijas Valsts universitātē iegūtās zināšanas bagāžas nepietiek ilgām laikam.

Mana izvēle, kas tika izdarīta pēc pirmā nostrādātā mācību gada Tukuma 2. vidusskolā, apstājās pie elementārās sarunvalodas. Uzskatu, ka galvenais ir iemācīt skolēnam pateikt: «Kas es esmu? Ar ko nodarbojos? Vai man ir gīmene, vai dzīvoju viens pats?

Kādas ir manas intereses ārpus skolas?» Arī veikalā taču ir jāprot ieiet un kaut ko pajautāt, izteikt bez izteiksmīgajiem žestiem un galvas mājieniem. Nekas vairāk, kā elementāra tērgāšana. Bet — cik daudz šķēršļu šajā ziņā! Mācību grāmatā varam atrast tikai atsevišķus noderīgus dialogus. Tātad skolotājam atliek kritēt, tāfele un paša izdoma. Arī sarunvalodas vārdnīcas, kas nepieciešamas ikvienam skolēnam, izdotas 1963. gadā (!). Vai tad angļu valoda pa šo laiku itin nemaz nav attīstījusies? Vēl ir jāpārvar arī psiholoģiskā barjera, kas mūsu audzēkņiem liedz vērtēt vajā muti, ja nav pārlicēcības par teikt pilnīgu pareizību.

Un tā mēs baidāmies runāt, nebeidzot brīnīties, kā gan viens ārzemnieks var iemācīties valodu dažu mēnešu laikā.

Kā iedrošināt skolēnus un mazināt mācību līdzekļu trūkumu? Humanitārajās klasēs viena no iespējām ir izveidot situāciju par kādu noteiktu tematu, dodot atbilstošu dialogu angļu valodā. Visa grupa kopīgi pārtulko to latviski. Atkārtotānai ir legaumēšanai var tulkot vēlreiz no latviešu valodas angļu valodā. Nākamajā stundā skolotājs kontrolē, kā audzēkņi uzdoto apguvuši. Tālākais posms — skolotājs dod vēl vairākus dialogus par šo tematu, uz kuru pamata skolēni veido savus dialogus. Skolotājs savukārt vēlreiz dod savu vērtējumu un ieteikumus. Šī vienas apguves pārbaude ir obligāts posms, jo skolotājs var sev izdarīt secinājumus: temats apgūts vai ne; vai kaut kas pietrūcis vai arī no kaut kā var atteikties. Tas ir arī viens no veidiem, kā atbilstoši audzēkņu pašreizējam apziņas

līmenim piespiest viņus apgūt vismaz nepieciešamo zināšanu un lemapu minimumu, reizē panākot kaut ko līdzīgu sarunai. Nobeidzot attiecīgo tematu, skolotājs viens pats vai kopā ar skolēniem izvēlas nākamā tematā.

MŪSU SKOLAS SVESVALODU SKOLOTĀJU METODISKĀ KOMISIJA NOLEMA, KA IR NEPIECIEŠAMI PARCELSANAS EKSĀMĒNI HUMANITĀRAJĀS KLĀSĒS, LAI AUDZĒKĻI UN PEDAGOGI VĀRĒTU REZUMĒT MĀCĪBU GADA LAIKĀ VEIKTO. Pārbaudījumu svešvalodā organizēsim pēc augstskolas iestājsāmenā parauga: skolēniem būs jāveic teksta analīze un jāveido jautājumi.

Mācot angļu valodu pamatskolā, varētu izmantot tos pašus iepriekšminētos situatīvos dialogus, gan mazliet vienkār-

šotus. Mācību grāmatā vairāk nepieciešami dzeljiņi, miklas, izteicieni, arī dziesmiņas, jo tās skolēnu uzmanību piesaista vairāk nekā stundā dotais grāmatas teksts. Jo vairāk šādu papildmateriālu, jo lielāka ir audzēkņu interese, noturīgāka zināšanas.

ANGLŪ VALODAS STUNDĀS BŪTU NEPIECIEŠAMS DOT VISMĀZ IESKATU BRITĀNIJAS VĒSTURĒ, ĢEOGRĀFIJĀ, KULTŪRĀ, KĀ ARI PAMATZINĀSANĀS ANGLŪ VALODAS GRAMATIKĀ. Tas viss vidusskolas absolventiem būs vajadzīgs, studējot angļu valodu augstskolā.

Tātad skolotājam jābūt nerimīgam meklētājam, lai nonāktu uz sava vienīgā, istā ceļa.

Jūdīte Dobeļe, Tukuma 2. vidusskolas skolotāja

Arheoloģijas pieminekļa apraksts

Nosaukums (literārais) Baznīckroga kapsēta

(vietējais) _____

Atrašanās vieta Jēkabpils rajons Salas ciema padomeBaznīckroga mājasBij. apriņķis un pagasts Jk VārnavasLietotājs, izmantotājs XXV kongresa agrofirma

Aizsardzības sistēma _____

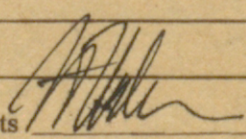
Apraksts

Pēc ziņām kaut kur pie Baznīckroga atradusies pirmā Sunākstes baznīca. Tieši pretim Baznīckroga mājām otrpus Sunākstes - Viesītes lielceļam atrodas lapu kokiem apaudzis zemes nogabals, kas ir vecā Baznīckroga kapsēta. Kokiem apaugušā zemes gabala platība ap 0,2 ha. Vienā malā vēl atrodās kapa plāksne ar vācisku uzrakstu, kas datējās ar XIX gs. sākumu.

Apmeklējuma datums 19.10.1988.

Ziņu sniedzējs, dzimšanas datums, dzīves vieta _____

Sastādīja:

Paraksts

MKPZPP

19 88. g. < 5. > decembrī

PIEMINEKĻU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
Ikv. Nr. 59053

Latvijas Pad. enciklopēdija
 9. sēj., R., GER, 1987.
 266. lpp. Stenclis Gotthards Fridrihs
 1744.27. VIII Lēnā pag. - 1796.28.5 Sēmenīte
 Balt. vācu mācītājs, valodnieks, runātājs.
 Māc. Jēns un Hāles univ. Bāzē
 pedagoģis Vācijā, deogr. prof. Dānijā,
 no 1766 - mācītājs Sēmenītē.
 Valodnieciski nozīmīgi darbi ir
 pirms plašākie latv. gramatikas
 (Lettische Grammatik, 1761, 1788) un
 tostādātie vāciski (Lettische Lexikon
 1-2, 1789)
 "Angere guldnes gramata no pasaulis
 un dabas" (1774, 1776), kas sev. apzīmētā
 doleja un dāst. filoz. raksture, ir
 pirmais populārs. gram. latv. val.
 par geoloģijas, ģeogrāfijas, fizikas,
 astronomijas un zīm. pētījumiem.
 Pirmais latv. val. izdevums N. Ko-
 pernikas mācību grāmatu centrā.
 Vāciski. 1a laciņās dāst. lēt. ang-
 sācījs latv. lētā.
 ... "Bīdā šīce" (pirms lētā. lēt. šīce)
 1787, atbilstošs jgd. Pad. lētā 1977.
 latv. val. izdevums parādās. sentiment.
 sacer. centos pamācītājs latv. zīm. ar
 fied. rakstu, stiprinot vāc. reliģ. jūtā

NOSAUKUMS Vecā Stenclis rafa rita
 ADRESE Jēkabpils raj. Vīntes l. l.
 DATUMS 1987. g.

APSEKOJA L. Līmanis

Neform R. Lemmere, 2002.

Inv. ... P. 223 - 4

17.
Lēnab pils raj.
Salas e.p.
Sunākstes raj.

KPPP arhīvs
Inv. Nr. p

mums
RAKSTA

TURĒSIM GODĀ SAVU PAGĀTNI

442
Izlasīju 1981. gada 22. augustā publicēto rakstu par veco Stenderu. Tik skaisti aprakstīts, paldies par to! Taču, lasot šo rakstu, nevilus nāk prātā pērnvasar redzētais Sunākstes kapos, kur Stendera piemīnīgai liktā akmens plāte bija grūti atrodamā, krūmos ieaugusi. Sovasar, tiesa, neesmu tur bijusi. Gribētu cerēt, ka tagad tā vairs nav.

Rakstā bija minēta arī Sunākstes baznīca, kura iekļauta aizsargājamo vēstures un kultūras pieminekļu sarakstā. Vai raksta autors ir redzējis, cik tā izpostīta?

Negribu nevienu nosodīt, ne arī kādam ko pārnest. Rakstu tādēļ, ka ļoti sāp, ja redzu, cik laudis reizēm ir nevēriģi pret savu apkārtni. Ne jau tikai pret seno dienu pieminekļiem, bet arī pret to vietu, kurā dzīvojam. Kas ir tie, kuri tumšos vakaros sadauza ielu spuldzes, kuri salauž soliņus un tumsas aizsegā paveic vēl vienu otru nedarbu? Visi zinām, ka tie ir galvenokārt pusaudži. Vai nevajadzētu tieši viņus, skolēnus, vairāk iesaistīt rūpēs par dabas un apkārtnes skaistumu? Vai skolēnu rokām tas būtu pārāk smags darbs — sākotot Sunākstē kapsētu, kur atrodas vecā Stendera piemīnās vieta?

A. Znotiņa,
Jēkabpīliete

Redakcijas piezīme. Izlasījuši šo vēstuli, nolēmām pārliecināties, kāds šobrīd ir skats pie Sunākstes vecās baznīcas ēkas un Stendera piemīnās vieta.

... Kādā no Sunākstes ceļa likumiem redakcijas šo-

feris apturēja mašīnu un teica:

— Tālāk nevaram braukt, ceļš slihts.

Sajā vietā no lielā ceļa krūmājā ievijās ūdens lāmām klāts lauku ceļš. Drusku šaubidamies, vai tas ir īstais (rādītāja nekāda nebija), devāmies krūmājā iekšā. Sofera profesionālā nōjauta nebija vilusi: pēc pāris kilometru soļošanas ieraudzījām kalna galā baznīcas torni. Kad bijām krustu šķersu izstaigājuši baznīcas apkārtni, vecā Stendera kapa vietu meklēdami, nejausī ieraudzījām taciņu. Pāri ceļam tā mūs aizveda uz veco kapukalnu, kura augstākajā vietā tad arī atradām piemīnās plāksni ar jau no skolas gadiem pazīstamo teicienu: «Se dus vecais Stenders, latvis...»

Jēkabpils muzeja darbinieki akmeni atbrīvojuši no krūmu skaujām un no sūnas: uzraksts tagad izlasāms skaidri. Taču tas arī ir viss, kas pēdējā laikā darīts lietas labā.

Kā kapu kalns, tā baznīca atrodas uz Jēkabpils rajona robežas ar Stučkas rajonu. Tuvākais centrs — Sunākstes ciems ar skolu. Vai rajonu robeža ir tik nepārkāpjama barjera, ka Sunākstes skolas audzēkņi pedagogu vadībā nevarētu uzņemties šefību par Stendera kapa vietu un tās apkārtni? Bet Jēkabpils muzeja darbiniekiem savukārt vajadzētu parūpēties par nepieciešamajām norādēm, kā arī par baznīcas ēkas minimālu sakopšanu.

Rajonu Daugava Jēkabpils 14.5 KPH 1984

MĀKSLAS PRIEKŠMETA UZSKAITES LAPA

Datums 23.06.83.

nosaukums Kapa plānvece Aleam Stenderam
 atrašanās vieta Sunakstes kapi
 adrese, īpašnieks (lietotājs) Salas c.p.
 datējums 1796.
 autors _____
 materiāls, tehnika plēnocrāns
 izmēri 228 x 153 x 16
 tehniskais atšvoklis aplauzti stūri, noīnrojis

 remonts, restaurācija _____
 izmantošana _____
 glabāšana _____
 apraksts _____

Sche apraksts
 G. F. Stenders
 Latwis
 d. sim. 1714
 mirr 1796
 anjawan gasspalch

Cum filio Alea. F. Stender
 Podre non ...

PIEMINĒKĻU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
Inv. Nr. 59051

NOSAUKUMS

Vecā Stendera kaps.

ADRESE

Līcāpīle rej. Vīntes l.t.

DATUMS

1980.g.

APSEKOJA *A. Baidiņš*

Nofotm. R. Jemmel, 2002.g.

MKPZPP erh.v3
Inv. No. 26074
5394-3

Forma E-I

VĒSTURES PIEMINEKĻA APRAKSTS

- 1. Nosaukums Valodnieka un rakstnieka Vecā Stendera Gotharda Fridriha Stendera(1714-1796) kaps.
- 2. Adrese, īpašnieks (lietotājs) Jēkabpils raj., Salas c.p. Vecajos Sunākstes kapos
- 3. Datējums
 - a) pieminekļa _____
 - b) memoriālās plāksnes _____
- 4. Materiāls
 - a) pieminekļa _____
 - b) memoriālās plāksnes kalnākmens ?
- 5. Autors _____
- 6. Izmēri
 - a) pieminekļa _____
 - b) memoriālās plāksnes 2,20x1,50x0,18 m
- 7. Tehniskais stāvoklis apmierinošs
- 8. Remonts, restaurācija _____
- 9. Izmantošana sākotnējā

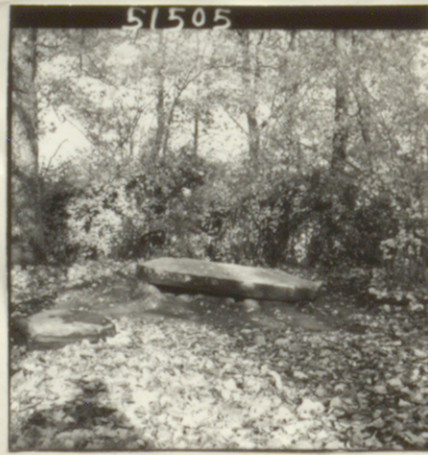
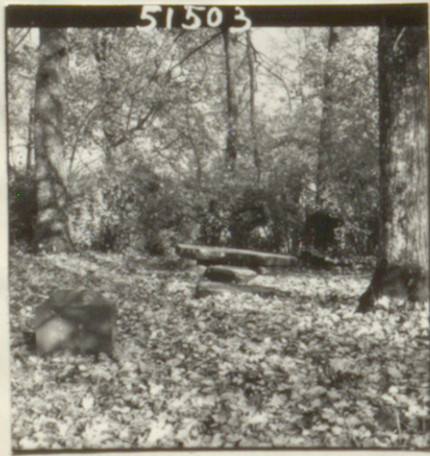
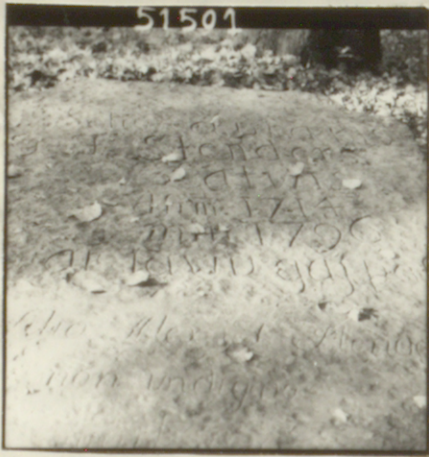
10. Apraksts

Kaps atrodas Stendera kalniņā. Pie kapa aug liels ozoļš. Uz kapa plātnes uzraksti latviešu un vācu valodā:

"Šis apraksts G.F. Stenders dzim.1714., miris 1796.g.,Latvis.,arsavu gaspažu."

(vāciskais teksts grūti salasāms)

Kapa plātni atjaunojusi 30-tajos gados Latvijas preses b-ba. Šeit apbedīti arī Stenderu dzimts locekļi-piecas paaudzes.

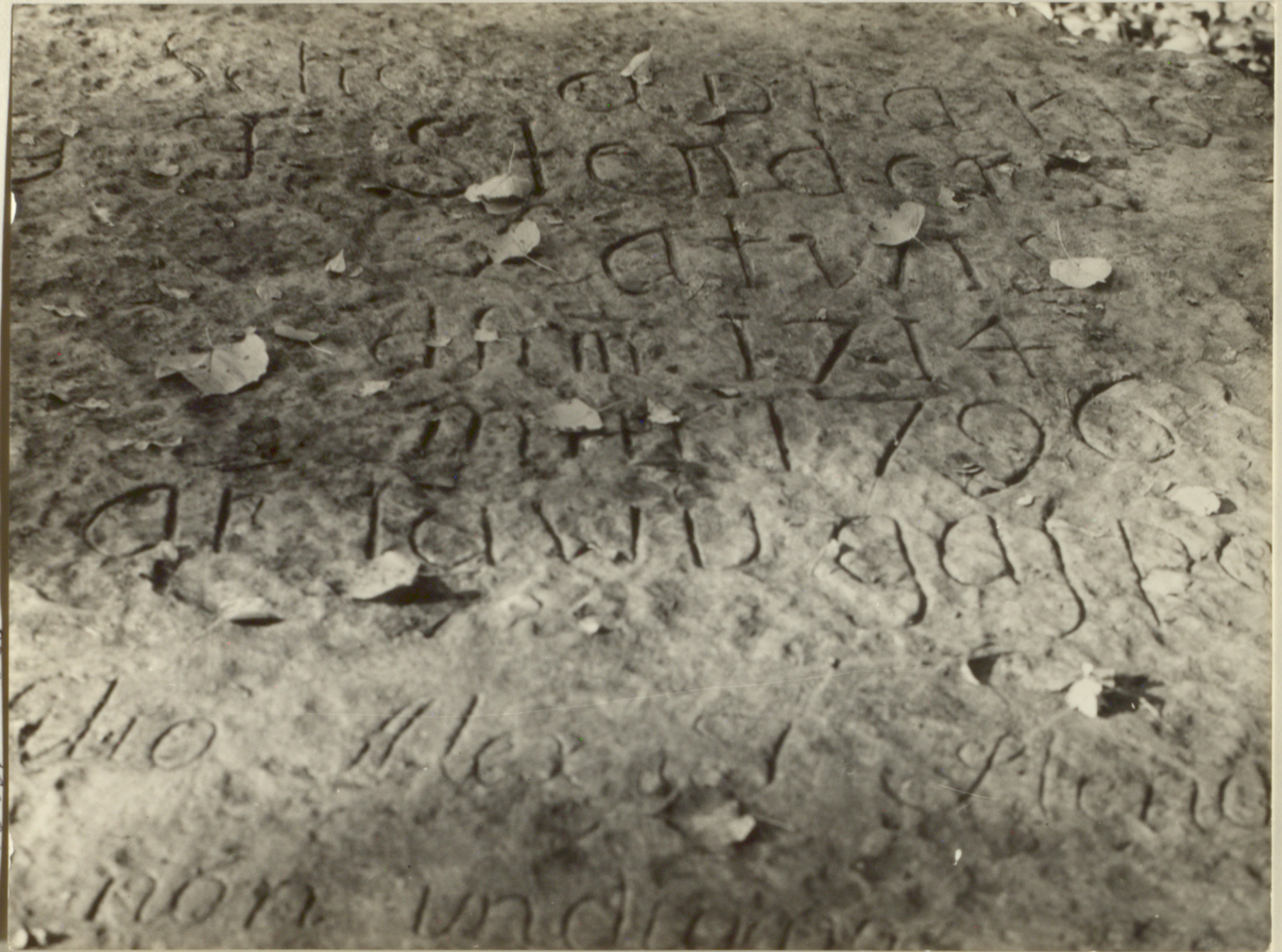
Индекс предоплата связи места захоронения

Arh. № 1074. Literatura
Materiali par Gotthardu Friedrichu Stenderi
(Veco Stenderi)

1. C. L. Tetsch. Curländische Kirchen-Geschichte, Th. 3. Königsberg u. Leipzig, 1770, S. 192-199;
2. F. K. Gadebusch. Livländische Bibliothek nach alphabetischer Ordnung. Riga, 1777, S. 202.-214;
3. J. J. Czarnowski. Stenders Leben. Mitau, 1805;
4. U. E. Zimmermann. Versuch einer Geschichte der Lettischen Literatur. Mitau, 1812, S. 67-74;
5. J. G. Meusel. Lexikon der vom Jahr 1750 bis 1800 verstorbenen teutschen Schriftsteller, Bd. 13. Leipzig, 1813, S. 360.-362.
6. F. F. v. Recke, K. E. Napiersky. Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexikon der Provinzen Livland, Estland im Kurland, Bd. 4 ("S-Z"). Mitau, 1832, S. 283.-290;
7. A. Bielenstein. Gotthard Friedrich Stender. - In: Allgemeine Deutsche Biographie, Bd. 36. Leipzig, 1893, S. 46-47;
8. С. Бартомайюс. Готгард-Фридрих Штендер. - В кн: Русский биографический словарь, т. "Шварнов-Шторг". СПб., 1911, стр. 422-423;
9. F. Mizins. Vecā Stendera rausti pirmavoti un paraugi. "Latvju Grāmets", 1928, №3, 188.-191. lpp;
10. M. Stepermanns. Vecā Stendera sabiedriskie raksti. - "Izglīt. Minist. Mēnekrasts", 1936, №10-11;
11. K. Lejnis. - Vecā Stenders. Driņe un darbi, 1. Rīga, 1939;
12. Latvian liter. vesture, 1. Rīga, Latv. PSR ZA peldinā, 1959, 437-462.

Mineša literatura izpildīte H. X. Konelevič, B. A. Čenakina (Minskā) raksta - "Gotthard Friedrich Stender un Pēterburgu Academia Naum" v. s. s. "Из истории естествознания и техники Прибалтики" том I (VII), издательство "Зинкитне" (АН СССР), Рига, 1968 г.

"... одним из наиболее активных периодов в творческой деятельности Стендера была первая его жизнь в Конемангеме (1763-1765 гг.)... * В эти годы С. были изготовлены два макета - модель ценных по своему качеству земных глобусов, diam. 3 фута (ок. 90 см.), для Конемангемской королевской библиотеки и для самого короля Фридриха V, разработан метод определения долготы на море и др..."

PDE no. 13296.

NOSAUKUMS

Nelochina un varshuce Vecā Stendina ceļš.

ADRESE

Ferakpils ceļš, Nārtiņi R.

DATUMS

1978. g.

APSEKOJA *D. Čibole*

Nepeln. R. Stenme, 2003. g.

PEMĒŅU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
IIV. Nr. P. 20164

Kritiska rakstura publikācijas par mūsu republikas kultūras un vēstures pieminekļu stāvokli dienēšl parādās samērā reti tapēc iepriecinoši, ka b.G.Godiņš savā rakstā "Sunākstes "elē-gija"" pievērsē uzmanību jautājumam par rakstnieka un valodnie-ka Gotharda Fridriha Stendera piemīpas vietu saglabēšanu. Jo no-zīmīgāks šis raksts ir tāpēc, ka ar līdzīgām negatīvām parādībām pieminekļu aizsardzībā un izmantošanā mēkas saskrties gandrīz vai katrā rajonā.

Minētā raksta pamudināti kādā saulainē oktobra dienē Latvijas PSR Kultūras ministrijas Muzeju un kultūras pieminekļu zinātnis-kās pētniecības padomes vēstures nodaļas un Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības Centrālās padomes darbinieki kopā ar Jē-kabpils rajona TDP IK Kultūras nodaļas vadītāju b.A.Mihailovski un Jēkabpils novadpētniecības un mākslas muzeja direktoru b.V.Cir-si apmeklējām ar Vecā Stendera dzīvi saistītās vietas.

Vecie Sunākstes kapi, baznīca, kā arī bijusī mēcītājmuiža, ku-rā dzīvoja Vecais Stenders pēc tagadējā administratīvā iedalīju-ma atrodas Jēkabpils rajona Šalas c.p., PSKP 25.kongresa v.n. padomju saimniecības teritorijas nomalē pie robežas ar Stučkas rajonu. Vecā Stendera kaps ir republikas nozīmes vēstures piemī-neklis, bet Sunākstes baznīca un bijusī mēcītājmuižas vieta ir iekļautā vietējās nozīmes pieminekļu saraksta projektā.

Pēc mūsu viedokļa G.F.Stendera pēdējās atdusas vietas liktenis nopietnas bažas nerada. Kapa plātne ir notīrīta(ar sūnēm gan tā bija skaistāka), latviskais uzraksts skaidri salasāms, apkārtne sakopta. Tuvākajā laikā tiks atjaunots uzraksts arī vēcu valodā. Ir pamats cerēt, ka šādu kārtību uzturēs turpmāk un šefi(katram vēstures piemineklim ir piesaistīta šefības organizācija) biežāk atcerēsies vienu no pirmajiem latviešu tautas izglītotājiem.

Ja pārskatām vecus laikrakstus, tad atrodam, ka Stendera kapa vieta aizmirstību piedzīvo no pirmo reizi. Tā piemēram, laikrakstā "Pēdējā Brīdī" 1928.gada augustā ievietots raksts "Pie aizmirstā un aizaugušā Vecā Stendera kapa", kurā par Vecajiem Sunākstes kociem teikts sekojoši: "...Nelielais celiņš uz kapsētu pilnīgi aizaudzis zālēm un krūmājiem. Agrāk glītie dzelzs vērtīgi ierūsējuši un tos pilnīgi atvērt nav iespējams. Aiz tiem lapu kokos un krūmājos ieslēgts neliels laukumiņš, kur nekad vairs neiespīd saules stars. Laukumā jeb Stendera ģimenes kapos paceļas pāris baltu pieminekļu, bet garajā zālē ieauguši vairāki plātveidīgi akmeņi ar vāji salasāmiem un apsūņojušiem uzrakstiem. Pie pašas kalna nogāzes stalts ozols izpletis zarus pār lielu akmeņa plāti...."

Toreiz kapu saposa un kapakmeni atjaunoja Latvijas preses biedrība.

Nopietnākas bažas rada Sunākstes baznīcas nākotne. Pašlaik tā ir pamesta un gaida savu izmantotāju, kurš lietpratīga arhitekta vadībā savestu to pienācīgā kārtībā. Pagaidām nolemts baznīcu pasargāt no tālākas postīšanas to primitīvā veidā iekonservējot, t.i. aiznaglojot logus undurvis. Tomēr kā jau tas praksē pierādījies, šādi mēģinājumi ir mazefektīvi, jo sevišķi tādā nomalē. Sliktie ceļi un nomalē vieta ir bieži vien nepārvarams šķērslis arhitektūras pieminekļa izmantošanai un saglabāšanai, bet gandrīz nekad-to postīšanai.

Par baznīcas turpmāko izmantošanu konkrētu plānu nav, ja neskaita b.V.Cirša domu, ka ar laiku(pēc ceļa un baznīcas remonta) Vecā Stendera piemīņas vietas iekļaujamas ekskursiju maršrutā, bet Sunākstes baznīcā iekārtojami skatu laukums un neliela foto ekspozīcija par dabas, vēstures un kultūras pieminekļiem Jēkabpils ra-

jonā. Varbūt nemaz tik utopiska nav doma, ka tālākā nākotnē šeit varētu izveidot G.F.Stendera piemiņas muzeju.

Trešais objekts-bijusī mācītājmuiža praktiski vairs nav glābjama, taču Vecā Stendera dzīves vietu vajadzētu apzīmēt, uzstādot kādu piemiņas zīmi.

Šoreiz, tāpat kā pirms piecdesmit diviem gadiem ar preses starpniecību, izdevās panākt kapa vietas sakopšanu, bet vai atradīsies kāda organizācija, biedrība vai savienība, kura ne tikai būtu ieinteresēta, bet arī praktiski varētu savest kārtībā Sunākstes baznīcu, tādējādi saglabājot gan arhitektūras pieminekli gan Gotharda Fridriha Stendera piemiņu.

Sastādījis - A. Biedriņš.

~~Zviedru~~ 1074¹⁰
Fridriha uz

Stučka "Komunistma uzvara" 1976. g. 18. maijs!

MKPZP. arh. vs
Inv. Nr. 372-2

Vai jūs zināt, ka...

JAUNJELGAVA kādreiz saukta gan par Sērenes pilsētu, gan Jelgaviņu, Jaunrīgu, Jaunpilsētu, Lubu Jelgavu?

Senās hronikas lasām, ka ordenis iepretī Vecsērenei atradis izdevīgu pāreju pār Daugavu.

Oficiāli Jaunjelgava minēta 17. gadsimtā, kad hercoga Fridriha laikā šajā vietā radies miests — Jaunpilsētiņa. Pateicoties dzīvai satiksmei ar Lietuvu un Krieviju, Jaunpilsētiņa uzplauka un tautas mutē radās nosaukums Jaunjelgava.

Zviedru-poļu karā (1621. g.) pilsēta tika gandrīz pilnīgi nopostīta, iedzīvotāji izkļūduši, un te ilgus gadus valdīja laupītāji, kas apdraudēja seno Daugavas tirdzniecības ceļu.

Pilsēta atjaunota 1646. gadā, pateicoties hercogienei Elizabetei Magdalēnai. Viņa atsūtījusi karaspēku, kas padzinis laupītājus, un 1647. gadā pilsētu nosaukusi sava netaisnā vīra piemiņai par Fridrihštati.

Atjaunotā pilsēta sevišķi uzplaukusi hercoga Jēkaba laikā, bijusi iecienīta piestāšanās vieta plkstniekiem un strūdziniekiem (katrā otrā mājā tāpēc atradusies dzertuve).

Pilsētu bieži piemēklejuši ugunsgrēki un plūdi.

1812. gada rudenī tajā notikušas vairākas kaujas, kas pilsētu atkal stipri izpostījušas.

SUNAKSTES kapos apglabāts valodnieks un rakstnieks Vecais Stenders? Uz viņa kapa granīta plāksnes iekalts vārds — Latvis. Turpat apbedīti arī citi Stenderu dzimtas locekļi. Piecas paaudzes Sunakstes draudzē bijuši mācītāji — Stenderi.

Vecā Stendera pēcnācēji rakstnieku viņa latvietības dēļ neieredzējuši un demonstratīvi nav kopuši viņa kapa vietu.

ERBERGE rakstos minēta 15. gadsimtā? 1779. gadā celtajā kapličā esot apglabāta kāda Napoleona draudzene. Viņas zārkā ielikta spilvenā ievērtas Napoleona mīlestības vēstules, bet tad Erberģē ieradusies kādi svešinieki, kas esot tās izņēmuši.

AIVIEKSTES SKANSTIS ir 17. gadsimta zviedru cietoksnis? Tā bijusi arī vēsturiskā robeža starp luterticīgo Zviedrijas Vidzemi un katoļticīgo Polijas Vidzemi.

1625. gadā poļu karaspēks te sakāvis zviedrus, kaujā tik tikko dzīvību izglābis Gustavs Adolfs.

Sagatavoja V. Aizupe

SUNĀKSTES «ELĒGIJA»

*L. W. M.
26.09.40.*

Vecā Stendera kapakmens.

27. augustā aizritēja vēl viens gads, kopš dzimis Gothards Fridrihs Stenders.

Mazajam Stučkas rajona Sunākstes ciemam pērnais gads saistās ar lieliem kultūrvēsturiskiem notikumiem: 265 gadi Vecajam Stenderam, 100 gadu skolai.

Dzejnieku apdziedāts, Zigmunda Skujiņa «Sunākstes elēģijas» un Jāņa Kalniņa «Savādnieku» iepazīstināts ar lasītāju, kultūrvēsturei un ļaudīm Vecais Stenders nav jaunatklājums, nezināma un noskaidrojama personība.

Varētu minēt vēl un vēl, ko Vecais Stenders — šis nenogurdināmais vācu mācītājs un rakstnieks — devis mūsu tautas izglītībai un laicīgās literatūras pastāvēšanai.

Bet ir jākaunas, ieejot vecajos Sunākstes kapos, kurus, manuprāt, var atrast tikai zinātnājs. Ar to vien nepietiek, ka rudens pārgājienos šurp atnāk bērni no tuvējās Viesītes vai Sunākstes skolas un nedaudz uzkopj šo drūmo, rokiem aizaugušo un izpostīto kalniņu, kur dus trīs Stenderu paauzdes. Pirmkārt, jau Vecais, tad viņa dēls Aleksandrs Johans jeb Jaunais Stenders, kura lokalizētā luga «Zūpu Bērtulis» uzskatāma par latviešu dramaturģijas aizsākumu. Nesen atradu arī Johana Kristiana Stendera kapu. Viņš strādājis par mācītāju Sēlpilī un Sunākstē, darbojies arī literatūrā, pirmais pierakstījis 111 latviešu tautasdziesmas par Staburagu, kas publicētas brošūrā «Der Staburgars» 1850. gadā.

Seit nepieciešams arhitekta padoms un darbs. Vai tiešām Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrībai šie kapi ir vienaldzīgi?

Vēl skumīgāk kļūst tad, kad ieejam arhitektūras pieminekli, vecajā Sunākstes baznīcā. Arī

tā neinteresē Dabas un pieminekļu aizsardzības «vīrus». 1829. gadā Sunākstē tika uzcelta pirmā akmens baznīca. Tieši šo baznīcu vēl varam redzēt.

Sunākstes baznīcas pārzinājuši un par mācītājiem strādājuši visi trīs Stenderi. Tieši šajā baznīcā darbojies Vecā Stendera mazdēls Johans Kristians, kuru jau minēju.

No skaistajiem kokgriezumiem, ko ar gaumi un prasmi darinājis vācu meistars, pavisam maz saglabājies. Nu jau vairākus gadus klusē salauztās ērģeles. Nevaru noticēt, ka to visu izdarījuši cilvēki, negribu ticēt, ka nevienam neiesāpās sirds, to ieraugot.

Sunākstes baznīcā.

K. Krūza-foto

Stučkas rajons uzskata, ka par to atbild Jēkabpils rajons, viesītieši spriež, ka tuvāk ir Sunākstes ļaudis, bet nekas netiek veikts.

Kad pirms dažiem gadiem vaicāju Jēkabpils novadpētniecības muzeja vadītājam biedram Cīrsim par nepieciešamajiem darbiem Sunākstē, viņš gan sacīja, ka tiks kaut kas darīts, bet diemžēl tie bijuši tikai vārdi.

Ja tāda attieksme pret savu darbu saglabāsies, kas būs pēc gadiem desmit? Tikai drupas un aizaudzis kalniņš, un diezvai kāds varēs iedomāties, ka tie ir kapi un ka tur apglabāts Vecais Stenders. Neviens vairs neizlasis uz kapakmens vārdus «Se aprakts Gothards Fridrihs Stenders dz. 1714., miris 1796. g., ar savu gaspažu. LATVIS».

GUNTARS GODIŅS

*Jēkabpils raj.
Rakst. c.p.
Vecā Stendera kapi*

Apriņķa arhīvs
uz rēķ.

15

Jonabpilsroj. 2. l. p.

9.

PIEMINEKĻU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
Inv. Nr. 44572-1

Katarijs PDR Kultūras ministrijs
Kultūras pieminekļu aizsardzības
Līdzināšanai - metodiskai padomei

Padomes loceklis arhitekts
Andrejs Višņ d. Kalmene

IESNIEGUMS

Pēc laips līdztulcināšanas un mākslas vēstures muzeja
cirosinājuma es nā PDR KRM Kultūras pieminekļu
aizsardzības Līdzināšanai - metodiskās padomes loceklis
apziņos ar republikāniskās nozīmes vēstures pieminekļu -
valodnieciskā un raustnieciskā Vecā Stendera (1714-1796.)
vaga un tā apmēroves stāvokli Lūnavē. s. g. 27. II.

Jūbrānē uz Vecā Stendera vāga vietu bez muzeja
darbiniekiem piedalījās Vēstures pilsētas izpildu komi-
tejas priekšsēdētājs b. Višņs, Jonabpils arhitekts un
mākslas muzeja direktors b. Cirsis un Vēstures ciema
padomes pārtāji.

Konstatējām, ka vāga valnīšs, kurā atrodas Stendera
griķenes vāgs, ir ļoti aizaudzis, vāga plātne nosūrojusi
un tajā iekļautais urvains grūti salabots. Turumā iz-
vērtā bij. mācītājmuiža, kurā dzīvojis Stenders, ir no-
laista, ēnas pa līdztulcināšanai daži ir noņemti arārijās
stāvokli. Vecā Stendera iestādītais muižas parks nedrīk
aopt. Blāves vāgu kārtīgām atrodas klasiskā kait-
mētā XIX g. pirmā pusē celtā Lūnavē barriera, kas
redzējums un tiek demolēta. Kopīgāids, apvealījūt
Vecā Stendera vāga vietu liecina par nevērtu pēt kul-
tūras mantību.

Klātesoši vāgēji padomji pārtāji izteica gatavību
stāvokli uzlabot, lūgt Līdzināšanai - metodiskās padomes
norādījumus.

Tajā savārtā irami surogosus pienustīmus:

- 1) Vāgārtu urārtāt Vēstures ciema padomi jeb Jonabpils

rajons izpilda komiteju pasūtīt LPSR KM Līvānās
restaurācijas projektu uostneatom hieģam pu-
jentu dokumentācijai Vecā Skodera naga vītas lab-
vērtījuma un naga plātnes restaurācijai un
suvēšanai. Darbu izpildīšanai dot pasūtījumu LPSR
KM Līvānās restaurācijas remontu acentam, un
paredēt sīn nolūkam attiecīgus līdzekļus.

2) Vītējam iestādēm, ieskaitot Vīti vai Līvānās
mūzsaimecības organizācijas, jāurliem par piēnāmu-
mu sākudisnā nārtā veint naga valdēs un
Vecā Skodera stādētā pāra ierīšanu no vidusiem
un nokaltesim, mīmājim un apaātnes urāpā.

Turpmāko apaātnes un naga vītas urpāne un
sistemāriske urāudulu urticēt turām smelēm.

3) Urliem par piēnāmu hieģ. vācītīmizās em hieģo-
tūm tās ahhistēm apitāriem vai nu ieremontēt
vai nājam, lai em kompleks atitātā uruptu i-
spāide (em rān senioras ahhitēnācas vītēbas).

4) Jārod piēnāta izmāntāra ahhitēnāsi vēr-
lēgai un tehiski apmērānā stāvotē esāi hieģ.
Līvānās bānīcai. Jēticāms emā ievārtēt Jēnab-
pils vīstures un māndas mūsejs filiāti, esgrotējēt
materiālus par Vecā Skodera dīri un darbu.

hōem kultūras piēnādele airāudātā Līvānās-
metrolisno padomē rvinātos piēnāstēmēms apgūst
un dot attiecīgu urādejūmes Jēnabpils rajons
izpilda komitejai un citām vītējam padomji i-
stādēm.

M
A. Holcmanis
(A. HOLCMANIS)

Vēstures (arheoloģijas) pieminekļa aizsardzības saistības raksts

PIEMINEKĻU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
Inv. Nr. 6478-KII

Ranstuika G. F. Stendera kapakmens
(Pieminekļa nosaukums un atrašanās vieta)

Sunāstes kaps Sunāstes c.p.
(kolchoza vai iestādes nosaukums)

caur savu pārstāvi *Kondratjevu* *c. izpildu kom. p. r. t. a. j. i.*
(uzvārds, vārds, tēva vārds, ieņemamais amats)

kas strādā savā amatā pamatojoties uz
(instrukcija, pilnvara, no kā, kad)

.....
un ar kādu № izdota)
izsniedz *Sēkalpils* rajona darbaļaužu deputātu Padomes Izpildu komitejas

Kulturas nodaļai sekojošo aizsardzības saistību:

1. *Sunāstes c.p.*
(kolchoza, iestādes nosaukums)

apņemas aizsargāt no postīšanas un izlaupišanas arheoloģisko pieminekli *Ranstuika*
G. F. Stendera kapakmens
(pieminekļa nosaukums)

kas atrodas uz kolchoza (iestādes) teritorijas.

Piemineklis atrodas valsts aizsardzībā, reģistrēts Valsts sarakstos zem №.....

Apņemas: a) neapart pieminekļa vietu,

b) nepieļaut nekādus zemes darbus kā paša pieminekļa vietā, tā arī aizsargājamā joslā *2 m* metru no pieminekļa,

c) neizmantot pieminekli kā celtniecības materiālu un citiem saimnieciskiem nolūkiem,

d) nedēstīt kokus un neizdarīt apbūves un citus darbus pieminekļa teritorijā un tā aizsardzības joslā,

e) nepieļaut patvaļīgus izrakumus, bet vainīgos aizturēt un nodot izmeklēšanas orgāniem,

f) atļaut pieminekļa izrakumus un pētījumus izdarīt tikai tām personām, kurām ir specialas atļaujas šiem darbiem — „Atklātas lapas“, izsniegtas no Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materialās kultūras institūta, kas reģistrētas LPSR kā Kultūras ministrijas Pieminekļu aizsardzības daļā, tā arī rajona vai pilsētas darbaļaužu deputātu Padomes Izpildu komitejā,

g) sekot, lai arheoloģisko izrakumu laikā piemineklis tiktu aizsargāts no izpostīšanas un izlaupišanas, un pēc darbu nobeigšanas lai ekspedīcijas, kas izdarīja izrakumus, atkal aizbērtu izraktās vietas,

h) nekavējoties ziņot Izpildu komitejas Kultūras nodaļai par katru pieminekļa bojājumu un nepieļaut tā tālāku postīšanu,

i) nekavējoties ziņot Izpildu komitejas Kultūras nodaļai par nejauši atrastiem arheoloģiskiem priekšmetiem.

2. Gadījumā ja, saistības neievērojot, piemineklim radušies bojājumi, kas izsauc daļēju vai pilnīgu pieminekļa sabrukumu — vainīgie tiek saukti pie kriminālatbildības par pieminekļa kā neaizskarama valsts īpašuma postīšanu.

Aizsardzības saistības raksts 3 eksemplāros.

Juridiskā adrese

Suņaites c. p. Sēkalyņu raj.

(organizācijas, iestādes nosaukums)

Vadītāja paraksts

[Handwritten signature]

1956 g.

Saistību nolomīšanā piedalījās Izpildu komitejas Kultūras nodaļas pārstāvis

Sēkalyņu novadsēdētājs un valsts sekretārs J. J. J. J.
(amats, uzvārds, vārds, tēva vārds)

PIEMINEKĻU
DOKUMENTĀCIJAS CENTRS
Inv. Nr. 6477-K11

AP 25926

NOSAUKUMS

Sūnārstes mēģe kaprēta

ADRESE

Sēkabpils raj., Vaindes l. t.

DATUMS

1958.g.

APSEKOJA

Miķe

Veļomija: R. Zemmelē, 2002.

1074

Sunākstes c.p., Vecā Stendera kapakmens,
Stučkas raj.

Forma Nr. 2

4.

Latvijas PSR Ministru Padomes Kulturas un
Izglītības Iestāžu Komiteja

Vēsturiskā pieminekļa

P A S I E

MKPZPP arhīvs

IN: Nr. 27465
6089-3

Pieminekļa aizsardzības Nr	Pieminekļa nosaukums un atrašanās vieta	Pieminekļa pirmdatējums
	Rakstnieka piemiņasvie- ta - Vecā Stendera kap- akmens Jēkabpils rajonā, Sunākstes ciemā, kapos pie Sunākstes baznīcas.	Ap 1796.g. <i>Stučkas raj.</i>

1. Pieminekļa tips un īss raksturojums:

Kaļķakmens kapa plāksne ar iekaltu uzrakstu: "Še
aprakts G.F. Stenders, Latvis dzim. 1714.g. mir.
1796.g. ar savu gaskažu. Cum filio Alex.J.Stender
Patre Non indigno Nat. 1744. mort. 1819. ejtas
uxorie".

2. Kā pārzināšanā un apsargāšanā atrodas pieminēklis.

Sunākstes ciema padomes pārzināšanā.

3. Kas un kā izmanto pieminēkli.

4. Pieminēkļa tehniskais stāvoklis.

Fuslīdz labā stāvoklī.

5. Pieminēkļa īsa vēsture:

Kapu plāksne uzstādīta, domājams, drīz pēc vecā Stendera nāves, un uzraksti, veltīti viņa dēlam un tā sievai, iekalti vēlāk.

1873.gadā Sunākstē sarīkoti dziesmu svētki, atlikums no to ienākumiem paredzēts pieminēkļa "goda staba" celšanai uz Stendera kapa, bet tas aiz nezināmiem iemesliem nav noticis.

Sche aprakis
G J Stenders
Latwis
d Jim 1714
mirk 1796
ar sawu gas paschu

1
8
tum filio Alex J Stender
Patre non indigno
al 1744 mort 1819

d ius 17

CUM. P. 337.

7. Galvenā literatūra un ikonogrāfija.

AKKPZPP arhīvs

Inv. Nr.

27465

6089-3

8. Pētījumi.

9. Piezīmes.

Pase sastādīta

20. jūnijā 1950. g.

Pasi sastādīja:

Atbildīgais redaktors:

Kaiozi. 1946. g. Nr. 6,

190. - 593. lpp.

3.

MKPZP / arh. vs

Inv. № 377-17

zīmes par krievu literātūru», kas pašlaik kļūst sevišķi dzīvas un aktuālas. «Nākotnē,» raksta Beļinskis, «mēs bez krievu-uzvarīgā šķēpa liksim Eiropas dzīves svaru kausā arī vēl uzvarīgo krievu domu... ir nepieciešams, lai nacionālam dzejniekam būtu liela vēsturiska nozīme ne tikai vienīgi viņa tēvijā, bet lai viņam būtu nozīme visas pasaules vēsturē. Tādi dzejnieki var rasties vienīgi tām tautām, kam lemts būt nozīmīgām cilvēces vēstures liktenī, tas ir, kas ar savu nacionālo dzīvi ietekmē visas cilvēces gaitu un attīstību.» Cik dziļi Beļinska patriotiskais patoss nojauta tālo nākotni, to mēs redzam viņa zintnieciskajos vārdos: «Mēs apskaužam mūsu mazbērņus un mazbērņu bērņus, kam lemts redzēt Krieviju 1940. gadā, kad tā būs izglītotās pasaules priekšgalā, kad tā diktēs likumus zinātnei un mākslai un kad tā no visas izglītotās cilvēces saņems dziļas cieņas nodevu.»

Krievu tauta ir pilnīgi attaisnojusi ģeniālā kritiķa un revolūcionāra cerības, ko viņš izteica tieši pirms viena gadsimta.

Tulkojusi Alma Kuduma

VECAIS STENDERS

(Sakarā ar viņa 150. nāvesdienu)

EDGARS DAMBURS

Vecajam Stenderam līdzšinējā literātūras vēsturē allaž ierādīta goda vieta. Ja pārkirstam bibliografiskos rādītājus, redzam, ka no visiem vāciskajiem rakstniekiem, kuri rakstījuši latviski, par Stenderu sarakstīts visvairāk. Atsevišķos izdevumos izdotas viņa pasaku, stāstu un dziesmu izlases. 1939. gadā apgāds Kaija iesāka Stendera rakstu akadēmisku pilnizdevumu ar plašu monogrāfiju un komentāriem, no kura gan iznāca tikai pirmais sējums. Viņš apzīmēts gan par laicīgās dzejas pamatlicēju, gan par dzižu ozolu vēstures laukā. Rīgas latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodalys vecā Stendera simtgadu piemiņai veltītā rakstu izlases ievadā lasām: «Savā vietā noliekams arī mūsu vecais Stenders pie tādiem lieliem vīriem, kā latviešu tautas mācītājs un audzinātājs, kā latviešu valodas kopējs un latviešu rakstniecības nodibinātājs» (Vecā Stendera raksti I. Pasakas un stāsti 1897. g. 4. lpp.). Šis augstais novērtējums ar maziem koriģējumiem turpināts līdz pat pēdējam laikam. To pašu uzskatu attīsta arī Teodors Zeiferts. Aplūkodams mūsu literātūras agrīnos sākumus, viņš pārāk pasvītro vācu mācītāju lomu latviešu rakstniecības veidošanā. Par Stenderu Zeiferts raksta: «Vecais Stenders nodibināja latviešu laicīgo rakstniecību, sacerēja un pārloboja garīgā satūra rakstus racionālisma garā un pastrādāja valodniecības darbus, kas palika nepārspēti ap gažu simteni» (Latviešu rakstniecības vēsture. I daļa, 300. lpp.). Gažu simtiem skolās mācīts, ka vecais Stenders ir tas stūrākners, kas gul latviešu laicīgās literātūras pamatos. Dažs labs publicists piešķaita Stenderu apgaismotājiem un pieskaita to 18. gs. revolūcionāriem racionālistiem. Var sacīt, ka ne tikai par Stenderu, bet par visiem tā laika vācu mācītājiem, kas rakstīja tai «mīļai latviešu tautai», radies vesels mīts, kas kultivēts kā neapšaubāma vēsturiska patiesība. Vairāki pat nopietni literātūras pētnieki tīri neapzināti pieslējās pašu vāciešu propagandētai teorijai par viņu kultūras misiju Latvijā, atkārtodami reiz pielaisto kļūdu nedaudz palabotā redakcijā. Tā radies nepareizais ieskaits, it kā latviešu nacionālā literātūra vēlākajā attīstības gājumā organiski izaugusi no vācu mācītāju neveiklajiem mēģinājumiem, no katechisma, dziesmu grāmatas un bībeles. Nemaz negribam noliegt, ka Ernesta Glika bībeles tulkojumam bija sava nozīme kultūras attīstībā. Tāpat sava vieta paliks Kristapa Firekera dziesmām un Jura Manceļa runām kā sava laikmeta dokumentam, kas atļauj saskatīt Baltijas vāciešu centienus un noskaņas. Taču nekad nedrīkstam piemirst, ka šī literātūra neizaug no tautas dzīves, neattēlo tās cieņas par patstāvību, pauzdama apspiedēju ideoloģiju. Sajos sacerējumos taču nekā nemanām no viņu pašu lielo tautiešu klasiķu gara. Visu šo vācisko rakstnieku nolūks acīm redzams un skaidrs: iemidzināt latviešu zemnieka neatkarības garu, lai tas nedumpotos pret kungiem, nesāktu prasīt savas likumīgās tiesības pēc nolaupītās zemes. Ja arī vācu mācītāji dažkārt mācījās pēc tautas izteiksmes, tad tikai tāpēc, lai labāk piekļūtu zemnieka apziņai, locītu to

muižniekiem vēlamā virzienā. Šī tendence jo saprotamāka, ja zinām, ka 18. g. s. notika vairākas latviešu zemnieku sacelšanās pret muižu, nemiēru ugunsgrēks tiecās izplēsties bistamos apmēros, apdraudot vācu feodālo varu. Visā dzīvē lauzās iekšā jaunas vēsmas. Lielā Toma Mincera vadītā nabadzīgo zemnieku sacelšanās Vācijā 16 g. s., revolūcionārās kustības viļņi Francijā 18. g. s. atbalsojās arī līdz Latvijai. Lai latviešu dzimtcilvēks neiespaidotos no šiem revolūcionārajiem centieniem, vajadzēja apslāpēt ne vien katru pretestības dzirksteli, bet pakļaut to arī ideoloģiski. To darīt centās visi vāciskie rakstu mācītāji. Pie tam vēl jāatceras, ka rūpnieciskais kapitālisms, kas 18. g. s. strauji uzplauka sevišķi Anglijā un Francijā, spieda pāriet uz jaunām ražošanas metodēm arī Baltijas muižnieku. Ne jau cilvēkmīlestības dzīts, Aizkraukies Šulcs rakstīja savus liberālos likumus. Šis barons vienkārši bija tālredzīgāks un saprata, ka, lai noturētu varu un iesistu no zemnieka darba lielāku profitu, vajadzēja padomāt par nelielu dzimtslaužu ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu.

Iesāktajā diskusijā par latviešu literatūras periodizāciju vēl nav panākta skaidrība, kā apzīmēt 18. g. s., kur pieskaitīt vāciskos rakstniekus. Skaidrs, ka par apgaismotājiem tie apzīmējami ar lieliem iebildumiem. Istenībā tā sauktajā «Apgaismības gadsimtā» Latvijā valda vislielākā tumsība, latviešu zemnieku stāvoklis bija ļoti smags. Tāpat laikam nederēs arī pastorālā laikmeta apzīmējums, kaut arī Vakareiropā un Vācijā pseidoklasicisms šajā laikā piedzīvoja spēcīgu uzplaukumu. Latvijā spilgtākais patriarhālās līriķas pārstāvis laikam būs vienīgi Stenders. Bet šī jautājuma iztirzājums nav šo rindu, bet cita speciāla raksta uzdevums.

Ievērojot jau pieminētos apstākļus, arī veco Stenderu nevaram pieskaitīt «apgaismotājiem». Viena no apgaismības gadsimta filozofijas raksturīgākām iezīmēm ir reliģijas atvirzīšana otrā plānā, ko nevar sacīt par šo Kurzemes mācītāju. Būdam vēl Kopenhagenas augstskolā, Stenders 1772. gadā vācu valodā sarakstīja ticības aizstāvēšanas grāmatu, kurā nikni uzbrūk brīvdomātājiem.

Soreiz tuvāk nepakavējoties pie Stendera darbu iztirzājuma, meklēsim atbildi tikai vienam jautājumam: vai vecais Stenders tiešām pelnījis to lielo pētniecisko uzmanību, kāda tam parādīta buržuāziskās varas laikā. Mums visai svarīgi zināt, cik liela viņa vieta un nozīme latviešu tautas kultūras vēsturē. Aplam sacīt, ka Stenders būtu pilnīgi svītrojams no literatūras vēstures, sava neliela vieta tam tur paliks. Arī marksistiskā kritika nepaies šim Kurzemes enciklopēdistam pilnīgi garām. Agrāko literatūras pētnieku galvenā kļūda tā, ka viņi vairāk nodarbojās ar Stendera ziņģu un pasaku iztirzājumiem (kurām mūsu dienās vienīgi literāru dokumentu nozīme), atstājot novārtā laikmeta sabiedriskos apstākļus, vēsturisko notikumu zinātnisko analīzi. Kritiskā aspektā Stenders, protams, zaudē savu latviešu tautas mācītāja un skolotāja lomu.

Vecais Stenders, bez šaubām, bija dziļi izglītots cilvēks, kas labi orientējās sava laika dabas un humānitarajās zinātnēs. No visa tā pa druscīpai viņš mēģinājis piesniegt arī muižnieku jūgā nospiestajam latviešu zemniekam. Savā Augstas gudrības grāmatā no pasaules un dabas, kuŗas pirmizdevums iznāca 1774. gadā, Stenders samērā labā latviešu valodā iepazīstina latviešu lasītāju, (kuŗus gan tolaik vēl varēja saskaitīt pie pirkstiem) ar jaunākajiem atklājumiem kosmogrāfijā, dabas zinātnēs, geografijā. Tiesa, šai grāmatai bija sava nozīme. Tas bija tāda veida pirmais zinātniskais darbs latviešu valodā. Kaut kas no racionālisma ieskaņām šajā darbā ir. Stenders sirdīgi cīnās ar māņticību, aizspriedumiem, mudinot dzīties pēc dabas parādību izprašanas. Tur atrodam rakstus par visdažādākiem jautājumiem: sauli, mēnesi, kalendāru, gadalaikiem, jūrām un svešām zemēm. Taču viņam pietrūkst tā filozofiskā plašuma, kas piemīt lielajiem franču un angļu domātājiem. Ik problēmatiskākā vietā autoram pie rokas attiecīgs bībeles pants. Atkal un atkal Stenders atgādina latviešu zemniekam, ka tam nav jācenšas izkļūt ārā no savas kārtas un dzimtcilvēka stāvokļa. Nevienā vietā neredzam, ka Stenders būtu iespaidojies no gadsimta lielo brīvdomātāju idejām. Ap Stendera grāmatas iznākšanas laiku taču visi galvenie filozofu darbi bija jau uzrakstīti. Stenders gan it kā cīnās pret tumsību, taču pašus galvenos balstus — baznīcu un muižniecību — viņš sargās aizkart. Savus īstos nolūkus viņš atklāj grāmatas pēcvārdā. Tani Stenders pastāsta, ka kāds draugs, kam viņš lasījis sacerējuma manuskriptu priekšā, sirsnīgi priecājies, «ka arīdzan jums, nabaga latviešiem, būs dieva darbus skaidrāki atzīt».

Kādā vietā viņš latviešuc pat nosauc par kūtriem un neuzņēmīgiem. Lūk, tad nu vecais Stenders sprauž par sava mūža uzdevumu kaut cik «apgaismot» neattīstītā zemnieka tumšo prātu.

Si «apgaismošanas» tieksme raksturīga visiem 18. g. s. racionālistiem. Valdošais uzskats bija tāds, ka visas nelaiņas un ļaunums sakņojas vienīgi nezināšanā. Atliek tikai 'zglītēt un attīstīt prātu — pasaulē iestāsies laimes valsts. Ipašu vietu šai laikā ieņēma vācu racionālisms, no kā Stenders arī iespaidojies savā darbā. Vācu racionālistiem pavisam trūkst franču buržuāzisko racionālistu revolūcionārās drosmes, tā kritiskā gara, kas prasīja pārveidot feodālo iekārtu. Neaizmirsīsim, ka Baltijas muižniekam nepavisam nederēja franču brīvdomātāja mācības. Viņš nepavisam nevēlējās atvieglot savu dzimtcilvēka stāvokli. Arī Stenders visu mūžu palika tipisks vāciskā gara pārstāvis. Viņa apvārsnis gan daudz plašāks nekā pārējiem vācu mācītājiem un baroniem. Tomēr neatlaidīgi Stenders pūlas aizbērt plaisu starp dzimtļaudīm un muižu. Filantropiski viņš rūpējas arī par zemnieku stāvokļa uzlabošanu, skubina kungus, lai tie gādātu arī par savu gājēju labklājību. Kungs Stendera izpratnē ir savu dzimtļaužu tēvs.

Viņa nostāju pret sabiedriskajiem jautājumiem vislabāk raksturo didaktiskie dzejoļi. Tajos Stenders slavina kungus un zemniekus. Dzejoļi Maizes tēvi viņš uzsauc muižniekiem: «Jūs, kungi, klausieties! Mēs maizes tēvi esam, Mēs tie, kas maizi nesam ar saviem sviedriņiem». Bet citā vietā Stenders tikpat sirsnīgi cildina arī baronus: «Lai dziesmas skan no labo kungu goda, Tie mūsu laimes tēvi ir», un tālāk patētiski izsaucas: — «Bez kungiem, kas tas par eļļi būtu!» Kā redzat, no šīm rindām runā tipisks vācietis.

Bet tas jau nav raksturīgs Stenderam vien, savā dzejā viņš atbalso tolaik Vācijā valdošā pseidoklasicisma un sentimentālisma tendences. Viņš ir uzticīgs šo virzienu skolnieks. Stendera paraugi ir patriarhālās un feodālās kārtības apjūsmoti, zemnieku dzīves ideālizētāji, sevišķi vācu dzejnieks Gleims, kurš iespaidā arī viņš darina savas dzejas, filozofisko pasaules uzskatu nemācīdamies vis pie Voltēra, Monteskjé vai Loka, bet no vācieša Volfa, kam dievs ir visa sākums un gals.

Stendera Jaunās ziņas un Ziņģu lustes gan bija pirmās iespēstās dziesmas latviešu valodā par pasaulīgām lietām, taču isti pasaulīga tur visai maz, ja atskaita dažas mīlestības, prieka un liksmības dziesmas. Visur un vienmēr viņš paliek didaktiķis un morālists. Katrā rindā redzams pacelts tēvišķīga skolotāja un mācītāja brīdinošais pirksts: Esi paklausīgs kungam, nedzer, nepipo, dzīvo klusi un pazemīgi, kā pieklājas tavai kārtai. Neizprastas viņam palika latviešu tautas tradīcijas, nepazīti tās radošie spēki. Tautas dziesmas viņš nosaucis par blēņu dziesmām, pasakas par rupjām, no visa tā viņš nav nekā daudz arī mācījis.

Savas pasakas un stāstus, kas veltīti Kurzemes un Zemgales augstiem kungiem, Stenders sarakstījis pa lielākaļai daļai vācu pasaku rakstnieka Gellerta ietekmē, piemērojot tās latviešu zemnieka izpratnei. Tāds pats lokālizējums ir arī viņa pirmais dzejas darbs Rāms laiks pēc pērkona briesmas, kas ir vācu dzejnieka Brokes līdzīga dzejojuma latviskojums.

Sava nozīme vēsturiskajā aspektā ir Stendera Latviešu gramatikai un Latviešu vārdnīcai, kas domātas kā rokasgrāmatas vācu mācītājiem, lai mācītos valodu. Latviešu valodu Stenders izpētījis diezgan nopietni. Viņš atrod, ka tā ir radniecīga leišu un krievu valodām, nosaukdams to par skaidru, jaukskanīgu, vijīgu un skaistu. Valodniecības laukā Stenderam ir savi nopelni. Viņš pats pirmais rada saīsinātos verbsubstantīvus, atmetot apgrūtinātos «šana». Uzzinām, ka daudzi vārdi, piem., griba, oza, bauda, jūta u. c., nāk no Stendera un sen iegājuši tautā.

Positīvi ir arī viņa mudinājumi lasīt grāmatas, dzīties pēc gudrības. Populāras ir viņa rindas: «Cik spēdams lasi grāmatas, Tās prātu uzcilā». Vai atkal Bilžu ābece rindas: «Bite ziedos medu salasa, Tā no grāmatām nāk gudriba». Pamācoša ir arī viena otra sentence: «Ko apsoli, to cieši tur, sev pašu cienīdams. Tad tiešām būs tavs vārds visur ar godu uzņemams».

Novērtējot Stendera nozīmi, jāatkārto Andreja Upiša doma, ka Stenders bijis gan torcizējos apstākļos diezgan spilgta personība, bet viņam «trūka tās garīgās patstāvības, drosmes un tālredzības, kas lielos cilvēkus vienmēr cēlušas pāri laikmeta sastingumam un ideāliem». Jāsaka, ka latviešu nacionālās literatūras attīstībā šim Kurzemes enciklopēdistam nav tik lielas nozīmes, kāda līdz šim tam ierādīta. Mūsu mākslas dzejas istie sākumi nav meklējami vis šai «krēslas laikmetā», bet Atmodas gados. Tās istie pamatlicēji nav vis muižniekiem pakalpošie vācu mācītāji un viņu izaudzinātie latviskie pēcnieki, bet gan Juris Alunāns, Auseklis un vēlākie reālistiskie rakstnieki.

Visi tas sentimentālisms un kristīgais pazemības gars nodarījis daudz posta latviešu kultūras dzīvē. Visi Stendera gara pēcnieki vienmēr virzījušies pa reakcionāro

liniju, nīkni cīnoties ar jaunajām strāvām un tautas demokratisķajiem centieniem. Tos visos laikos esam redzējuši apspiedēju pusē. Ja ir kāds vīrs tajā tumšajā gad-simtā, kas izpelņījis tautas cieņu, tad tas ir vienīgi Garlībs Merķelis. Viņš redzēja Stendera apjūsmotā zemnieka dzīvē pavisam citu ainu. Merķelis nebaidījās iemest muižnieku sejas bargus apsūdzības vārdus. Protams, negribam izsvītrot Vecā Sten-dera vārdu pavisam no latviešu literatūras vēstures. Atceramies viņa mīlestību uz latviešu tautu, kā arī to, ka šis izglītotais cilvēks nekaunējās pēc savas nāves likt ierakstīt kapa akmeni — Latvis. Bet viņa paustās idejas, diemžēl, nepakalpoja vis latviešu tautai, bet tās apspiedējiem.

Visu 18 g. s. vēl spēkā 1617. gadā izdotā Statūta Curlandica likums, kas skan: «Vergi ir tie, kas uz muižnieka zemes dzimuši no tēva verga, kaut arī māte būtu brīvas kārtas... Ja šādi vīriešu kārtas ļaudis bez kunga ziņas aizbēg pie cita kunga, tad viņi jāatdod atpakaļ ar visu viņu mantu... Šādiem bēgļiem, vienalga, vai tie būtu vīrieši vai sievietes, nav noīguma, jo vergs ir pilnīgi kunga varā un nekad nevar izkļūt no savas atkarības.» Neviēnā Stendera sacerējumā neatrodam kaut mazāko protesta noskaņu pret šo nolādēto kārtību. Viņam tā liekas pareiza un pieņemama. Ja viņš arī kur izbar kungu par patvarībām, tad ne tāpēc, ka vēlētos, lai mainītos sabiedriskā iekārta.

Stenderam, rakstot grāmatas latviešu zemniekam, ir tikai utilitāri nolūki. Viņš nevēlas vis modināt apspiestajā tautā patstāvības garu un tieksmes pēc neatka-rīgas dzīves, bet piesaistīt to kristīgai baznīcai un muižņtekam. Māka lasīt zem-niekam bija vajadzīga, lai tas varētu iepazīties ar kungu priekšrakstiem, bībeli un dziesmu grāmatu, lai tas iespīestu sirdi visas «labās mācības». Laubes Indriķis 1884. gadā pareizi nosaucis Stendera darbus par «latviešu maisu ar vācu labību». Jau pieminējam, ka visas viņa ziņģes, pasakas un stāsti ir trešās un ceturtais šķiras vācu dzejnieku lokalizējumi. Stenders domā, ka viņa dziesmas var aizstāt dainas, kas, pēc viņa paša izteiciena, iiecinot par «kultūras trūkumu.» Latviešu zemnieka dzīve nu pavisam nebija tik idiliska, kā to Stenders mēģina iztēlot.

Man patīk mana klusā sēta,
Mans dārziņš, mana druviņa,
Še mana laime izredzēta,
Gan maize, tomēr mierīga.
Lai muižas godu iecieni,
Bet tur tu manis nevedi.

(Sētas laime. Prieka un Liksmības dziesmās).

Latviešu dzimtcilvēks nu gan nevarēja tā liksmot par savu likteni. Viņš sacerēja pats savas dziesmas, un tās skan pavisam citā meldijā:

Ai, dieviņ, ai dieviņ,
Kur arājam vieta būs?
Pilni meži vilku, lāču,
Pilni lauki muiženieku.

Šis skaistās skumīgās dziesmiņas rindas mums atļauj daudz dziļāk ielūkoties 18. g. s. dzīves īstenībā nekā Stendera raksti. Tauta gāja pati savu ciņas ceļu. Tā saprata, ka cilvēka cienīga dzīve panākama vienīgi, nometot visus ienīstos kākla-kungus.

IGAUNIĀS PADOMJU RAKSTNIECĪBA

ELINA ZĀLĪTE

Šķirstot Padomju Igaunijas laikrakstus, žurnālus un jauniznākušās oriģināldarbu grāmatas, redzam, ka valdītāji žanri ir isā proza — noveles, stāsti, miniatūras un dzejas, bet romāns pilnīgi nozudis no dienas kārtības. Pirms Tēvijas kara Igaunijā vērojām pilnīgi pretēju ainu. Tad gadus 10—15 pirmajā plānā bija romāns, kas ne tikai skaita ziņā pārsniedza un aizēnoja citas rakstniecības formas, lai tā būtu no-vele, luga vai pants, bet pārvaldīja arī lasītāju uzmanību. Bija laiki, kad vienā pašā gadā Igaunijā iznāca apmēram 30 jaunu oriģinālromānu, daži no tiem pat 4—500 lap-

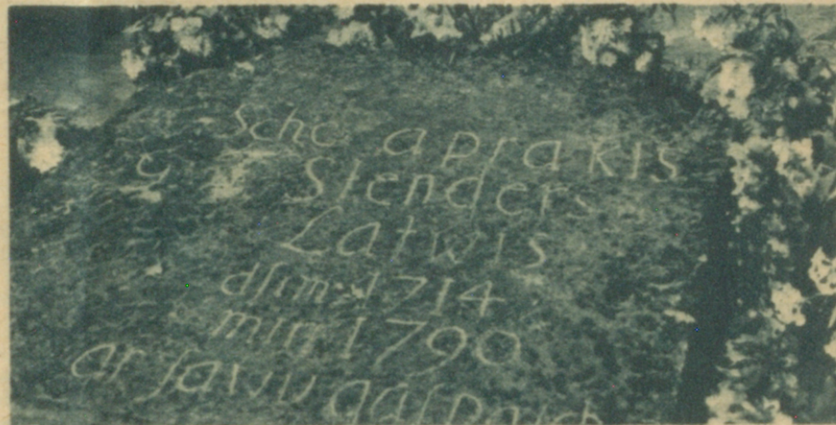
Vecā Stendera atceres
diena Sunākstē.

Latvijas preses biedrības priekš-
nieks J. Druva (ar puķēm) kopā
ar preses darbinieku saimi un
Sunākstes pašvaldības un sabie-
drisko organizāciju pārstāvjiem
dodas cauri goda vārtiem uz
Sunākstes baznīcu.

Preses biedrības priekšnieks J. Druva runā pie Vecā Stendera
kapa. Pa labi: mācītājs Z. Čirulis, radiofona literāras nod. va-
dītājs A. Zālītis, rakstnieks Z. Unāms.

Uzraksts uz Vecā Stendera kapa.

Alpūta N-618

2904-15

Jēkabpils rajons

IV. Nr. 7098

21

"Pēdējā Brīdī", 1928. g. 15. aug., N: 182

Pre apzinātā un apaugušā vecā Stendera kopā.

Netālu no Daudzēvas - Neretes iaursliežu of-ela pie Sumaustes stacijas, Jēnelpts apr. uz nokriem apaugušā panelna paeles staltā diēvnamā. Tami sevā laivā letyru tentai tiehu un fimmāhu sludinajās ilg-gadīgās Sumaustes - Letpits draucēhs mācītājs un pirmās letyru ofresmināms, vecāhs Stenders. Pa labi no diēvnamā paeles oths polūngi auzāņps kalvāms. Tur Sumaustes bagūncas vecā kopseta. Ne-lielas celms uz kopsetu polūngi auzāņps gātēm un krūmāpām. Āgrān glētis ofēls vārtim krūstējumā un tās polūngi atvēst nes kopējems. Atz tūm lapu konos un krūmājos restlēts neliels launums, mēn nēkad veirs nēvērpid saules stārs.

Launummē jeb Stendera gūmēms kopos paeles pārs beltu pūmīnēhu, bet garajā gātē deaugūmā veirādi platnēdliži akumēni ar vāpi Jalarāmīem un aprūmofūmēm aprūmīem. Pre pēās kalna no-gājes staltā ofēls othā sutidams oflēts gams pān lielā akumēna platī. Lē tās tūmā solasām, polūngi aprūmofūmī primitivā nēkalti vārdi:

"Se aprants Gothards Fridrihs Stenders, of. 1714., miris 1796., ar sevā gāpāžu. Latvī."

Brīdams vācētis un ofvōdams klavū launā, kod letyru tentai klājos vāgūtān, vecāhs Stenders kstāps per to, mācīja, arģotānāja un pet lūdja uz vīnē kopā nēkelt mīnētos vārdus, no ofpildīja Sten-dera draugs un lebvēlis toreizējās Vārenbrones (Vārnāves) mūijās īpāimēms barons Bolīvings. At kopā kopīnē sākummē vācummē kopā. Jāmmās Sten-ders pet ap gūmēms kopu uytānījs nēlielu gāgu, nes tagad launums. Kopas kopā an pēmmā Stenders dēls Kārlis, bet pūmīnēhu celānēi vācētēm u-pretēmētis, jo lūjās liel vācu draugs, tamolēt nēgūtāps, ne vīnē vācētēm un tēvi ofpōlīnā per oflēģģēm latyru pātrōtēm. Tami pēā vītā gūldētis anī jāmmās Stenders, no lūcīnā vārdi uz kopāmmēna: "Eum filio Alexander Johannes Stender, patre non indigno. (Ar sevā dēlu Alexandru Jōni Stenderu, tēva cēmīģē.)"

Juons Allmanns savā laimā rīnāja teātra izrādes un vācu lietišķus priekšmetus celšanai tēvam ar dēlu, bet tam vācu mūziķiēša pretoties.

Vecais Stenders apņēma Augšmācību 1744.g. un Lašu draudzes mācītāja dēls un par no bērniem presavīnējis letņu valodu un parasi...

Sava mūža lielais dēls pēc Hēlles universitātes beigšanas vecais Stenders pavadīja Latvijā un vācīšu un Līvaustes - Sēlpils draudzes mācītājs.

Apņēmis Līvaustes mācītāja mūža, Stenders daudz strādājis arī mūža lyuopriemes. Paruā vēl tagad redzami dēvi mūlgeim - nestam, Stendera ~~stādītā~~.

... St. daudz dzēpaja un tā loma pametis letņu laicīgai reāturībai.

Dzēpimūms mūra Līvaustē 1796.g. Viena loma no tēu mējes gūsa 6 gemmēni un dzēdāja uelēna sacerētos gūigos dzēsmes. Izvārdinā predelījos daudz lēnzu.

"Pēdējā Brīdī", 1934.g. 4. aug., N: 185

Sēdēt pavisam 220 gadu, uopī šis pasaulis gādums,
Augšmūžemē, Lānu mācītāju muižā, vācuvalodī leģendā
laicīgās literatūras celulāzīs - Gothards Fridrihs
Stenders, veī nā tāntā vīru pēst - Vēars Stenders.
Vīrī mīnā 82 g. vecumā 1796.g. Apglabots Lūnā
beģinēes vepos. Vīro vīnā pīnēnēnēnē nēlts pēiģvēlētā
iāds upēnēnē: "Šē apvānēnē Gothards Fridrihs Stenders,
dīnē. 1744.g., mīr. 1796.g. ar savē gēspēģu. Latvī."